

ALCHYMIE JAKO MYSTIKA A MÝTUS

René Alleau: Hermés a dějiny věd, Studie k archeologii a etnologii vědění se zřetelem k historii alchymie a hermetické tradici

Přeložili I. Purš, M. Stejskal, J. Hlaváček a další

Bernard Roger: Objevování alchymie. Hermovo umění v pohádkách, dějinách a zednářských rituálech

Přeložili I. Purš, J. Hlaváček.

Malvern, Praha 2005

Modravá obálka knihy *Hermés a dějiny věd*, kterou s podtitulem *Studie k archeologii a etnologii vědění se zřetelem k historii alchymie a hermetické tradici* vydalo na sklonku minulého roku nakladatelství Malvern, je oživena emblematickým zobrazujícím salamandra žijícího v moři plamenů. Barevná, poněkud naivistická kresbička ze druhé poloviny 18. století pochází z rukopisu *Symbola Chiroglifica* ze zámecké knihovny Mnichova Hradiště a symbolizuje alchymistické „dokončení díla“. A protože se jedná o druhé, rozšířené vydání knihy Reného Alleaua, kterou v roce 1995 přeložili Ivo Purš a Martin Stejskal, můžeme za „dokončení díla“ považovat i toto vydání, na jehož překladu se ještě podíleli i J. Hlaváček, O. Kalfírt, J. Vaněk a A. Dvořáčková.

René Alleau, francouzský filozof a historik alchymie, není u nás postavou neznámou. Několikrát navštívil Prahu, na podzim 1993 se setkal se členy Československé surrealistické skupiny a pro Společnost českých hermetiků *Universalium* pronesl přednášku na půdě Národního muzea. Tuto „podvojnou záměnu“ mezi surrealismem a alchymií můžeme u Reného Alleaua chápat jako ono goethovské „spříznění volbou“. Alleau (narozen roku 1917) studoval ve třicátých letech minulého století na Sorbonně u Gastona Bachelarda filozofii a dějiny vědy, po válce se

stal přítelem i André Bretona. Za druhé světové války aktivně působil ve hnutí odporu a po jejím skončení, nespokojen s tolerancí uplatňovanou vůči francouzským průmyslnickým kruhům, které aktivně kolaborovaly s nacisty, opouští Francii a odchází pracovat jako inženýr do francouzských kolonií v Africe. V té době bylo ještě možné zachytit tradiční kultury a rituály domorodých kovářů a tato zkušenost se stala východiskem Alleauova pojetí tzv. „tradičních věd“. Podle Alleaua totiž alchymie, která je starší než věda, ba dokonce i než sama filozofie, vyrůstá z nejranější archaické zkušenosti s působením ohně. Pracuje na úrovni přirozené zkušenosti s proměnami a vyjadřuje se jazykem zasvěceneckého mýtu. Proto nemá být srovnávána s vědou v novověkém smyslu slova.

Podle Reného Alleaua se alchymie podobá fyzikální a chemické vědě, ale zároveň – a především – je také experimentální mystikou. Její přirozenost je současně materiální i spirituální, neboť je zaměřena zvláště na pozorování vztahů mezi životem kovů a univerzální duší. Touží osvobodit ducha prostřednictvím materie a materii prostřednictvím ducha. Svými četnými aspekty je spřízněna s uměním, respektive s jeho nejvyšší formou: s tradičním „Uměním lásky“. Umožňuje člověku zvítězit nad časem – je hledáním absolutna.

René Alleau se tak nespokojuje s výkladem M. Berthelota, který koncem 19. století spatřoval v alchymii pouze předchozí stadium chemie plné omylů a který viděl počátek této tradice v pozdně helénistickém Egyptě. Alleau odkrývá mnohem starší zdroje této tradice, a to jak prostřednictvím archaické vrstvy Řecka, tak – a to zvláště v tomto výboru – prostřednictvím zkoumání asijských kultur starověku. Jeho podstatný přínos spočívá v odkrytí hluboké časové dimenze alchymie a v její návaznosti na kontexty spíše v oblasti religionistiky než v oblasti dějin vědy.

Současně s knihou *Hermés a dějiny věd* křtilo nakladatelství *Malvern* i titul jeho žáka

Bernarda Rogera *Objevování alchymie*. Knihu nesoucí podtitul *Hermovo umění v pohádkách, dějinách a zednářských rituálech* přeložili Ivo Purš a Jakub Hlaváček. Bernard Roger studoval u Augusta Perreta na École des beaux arts, v padesátých letech potkává André Bretona s jeho přáteli a prostřednictvím surrealismu nachází cestu k objevení tradiční alchymie. Podle Rogera alchymie, která se ve 12. století objevuje ve středověké Evropě, „vykazuje všechny charakteristické znaky Umění lásky“ (s. 25), které se „v průběhu 12. a 13. století [...] objevuje a rozvíjí ve zdánlivě protikladných společenských prostředích – ve stínu klášterů i v kurtoazních románech...“ (s. 26). Co míní „Uměním lásky“, vysvětluje Roger na tomto příkladě: „Máte-li dítě ve věku čtyř nebo pěti let, dejte mu list papíru a barevné pastelky. Často po několika minutách vytvoří kresbu domu ozářeného krásným sluncem. Všem psychologům bude jasné, že vaše dítě právě jednoduše a co nejnázornějším způsobem vyjádřilo intimní vizi svého vlastního vesmíru, v němž mu na počátku času poskytla matka přístřeší ve svém těle a do něhož přinesl jeho otec světelné semeno života. Přesto ho nikdo nenaučil, že jeho matka byla jako dům a jeho otec jako slunce – nebyl-li to hlas, přicházející z hlubin jeho vědomí, spjatý s intimním vztahem k věcem. [...] Jednoho dne bude jeho vnitřní hlas překryt hlasem pedagoga, jenž musí zajistit jeho sociabilitu, a proto ho učí, že kočka je kočka a nic jiného, že jeho otec je pán zabezpečený svým zaměstnáním.“ Podobně „pro chemii i alchymii představuje objektivní základ minerální materie. Esenciální rozdíl mezi jejich postupy spočívá v první řadě v rozdílném pohledu na tuto materii: zatímco chemik pracuje s anorganickou látkou, kterou podrobuje svým pokusům, snaží se hermetický filosof oživit subjekt svého Díla, v němž spatřuje oduševnělý a živoucí svět analogický vesmíru, který je nazýván makrokosmos, stejně jako je člověk považován za mikrokosmos. Jde o svět, jenž má své hvězdy, slunce, měsíc, oceány a jejich bouře, divoká zvířata, hory, stepi a lesy, paláce, krále a princezny, zahrady s osvěžujícími studnami a vzácné perly.“ Alchymistou se člověk zrodí v okamžiku, „kdy v jeho životě dojde k onomu

tajemnému obratu, po němž se rozhodl nasměrovat všechna svá úsilí a své síly k hledání, které není z hlediska běžného rozumu ani v nejmenším pochopitelné...“ Nepochopitelnost tohoto alchymistova hledání tkví v tom, „že ono východisko je situováno ve věčnosti, stejně jako u pohádek, které začínají slavnou počáteční formulí: »Byl jednou...«.“ Roger pak většinu prostoru své knihy vyplňuje hledáním prvků Velkého díla v lidových pověstech a pohádkách, hojně používá etymologizaci a pracuje s toponomastikou francouzského venkova, čímž směřuje k užití „fonetické kabaly“, oblíbeného interpretačního prostředku surrealistů, který v jeho knize často nabývá košatosti barokních kázání. Protože již zmiňovaný počátek „se vpravdě nachází v každém okamžiku života jedince, který je »povolán« a jenž v sobě tento počátek skrytě uchovává jako hybnou sílu své vlohy k iniciaci“, je nasnadě, že Roger má ve své knize i kapitolu nazvanou *Svobodné zednářství a alchymie*. Svobodné zednářství je mu totiž především iniciačním řádem a dveře lóže tvoří hranici, přes kterou nesmí projít žádný „profánní“. Jde o „hranici mezi vnějšími temnotami a posvátným světem, který je vytvářen egregorem, cílem »otevření prací« na počátku každého zednářského »zasedání«“ a „zdá se jisté, že posvátný základ zednářského egregoru sahá až k počátkům lidstva, jako kámen filosofů k »počátkům časů«“ (s. 303, 304).

Překlad Rogerovy knihy je vděčným příspěvkem především pro nepočetnou, ale houževnatou českou komunitu čtenářů časopisů *Logos a Analogon* pro svoje propojení mezi surrealistickým *circumambulatio* a jeho alchymistickým obrazem. Roger ve svém zkoumání stojí plně na východisku, se kterým se můžeme setkat v *Abecedě stvoření* D. Ž. Bora, podle kterého alchymie původně skutečně byla praktickou aplikací mýtu, meditací hmoty, byla rituálem... Rogerova kniha tedy přichází do dobře připravené společnosti a má tudíž velkou naději se svým přístupem čtenářům, kteří ji očekávali, zavděčit.

Luboš Antonín